

DiepenvEens

nr. 45 november 2021

Kapper Willemsen op de Boskamp waar Antoon begonnen is. Collectie Marian Timmer.

In deze Nieuwsbrief onder meer

- Verzetsstrijders Gerrit Vertregt en Anna ter Gast
- Afscheid van Antoon Legebeke als dorpskapper
- Het pad vinden in Diepenveen 'de Mokunogroep'

Voorwoord

→ Exact tien jaren geniet u van de DiepenvEens in deze opmaak. Weliswaar veranderen we de kleuren heel genuanceerd ieder jaar, en heet dit Diepenveense historische tijdschrift pas sinds 2015 officieel 'DiepenvEens', toch biedt deze opmaak al tien jaren een gegegen basis om fraaie verhalen over de Diepenveense geschiedenis te publiceren. Ook in deze uitgave menen we als redactie hierin geslaagd te zijn.

Drie hoofdartikelen bevat deze DiepenvEens. Met het afscheid van Antoon Legebeke als dorpskapper en de daarmee verbonden verkoop van zijn kenmerkend pand aan de Wetering, heeft Harry Mulder de kans gegrepen om de geschiedenis van Antoon Legebeke te knippen en te scheren.

Jan Helderma heeft zich voor het tweede hoofdartikel verdiept in de geschiedenis van verzetsman Vertregt. Dit bleek een enorme zoektocht, maar het resultaat mag er zeker zijn.

Tenslotte werden we verrast door Ineke de Koning met een artikel over de Diepenveense padvindsters van de Mokunogroep (doe wat je MOet, doe wat je KUnt, en doe het Nou). Bij deze laatste leus sluiten wij ons graag aan. We hebben voor deze DiepenvEens gedaan wat moet en kan, zodat u dit vast en zeker nou veel leesplezier oplevert.

Wij wensen u veel leesplezier!

Uitnodiging voor de jaarvergadering op donderdag 11 november 2021

Nu de coronamaatregelen zijn verruimd is het gelukkig weer mogelijk om de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering (ALV) te houden op de manier die we gewend waren. Geen improvisatie meer, maar gewoon met de leden in de zaal van het Kulturhus.

→ ALV

Hierbij de uitnodiging voor de ALV op donderdag 11 november aanstaande in het Kulturhus. De vergadering begint om 20.00 uur en de zaal is open vanaf 19.30 uur. De leden van onze vereniging ontvangen tegelijk met deze Diepenveens de bijbehorende stukken.

→ Historische Avond

Na de sluiting van de vergadering, rond 20.30 uur, is iedereen welkom voor het bijwonen van twee zeer interessante lezingen. 'WETEN WA'J ZEGT' gaat over de geschiedenis, het heden en de toekomst van het dialect in Overijssel.

Voor de pauze laat dr. Harrie Scholtmeijer ons kennismaken met de geschiedenis van streektaal. Hij zal ingaan op vragen als: waar komt ons dialect vandaan, wat is eigenlijk het verschil tussen een dialect en een taal, hoeveel verschillende dialecten zijn er nog in Overijssel?

Na de pauze gaat Albert Bartels met u in gesprek over de stand van zaken en de toekomst van het dialect en tevens iets vertellen over de diverse streektaalprojecten van de IJsselacademie.

Harrie Scholtmeijer is opgegroeid in Vollenhove, studeerde Nederlands, Oud- en Nedersaksisch aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkt o.a. als projectleider streektaalkunde bij de IJsselacademie te Zwolle. Albert Bartels is geboren en getogen in Rouveen en werkzaam als streektaalmedewerker bij de IJsselacademie, waar hij o.a. diverse streektaalprojecten heeft bedacht en uitgevoerd.

Het bestuur

Uitnodiging
donderdag 11 november 2021

Het Sallands, daar zit muziek in.

Programma
- ALV
- Historische Avond

LEZING door Harrie Scholtmeijer en Albert Bartels
"WETEN WA'J ZEGT" over de geschiedenis, het heden en de toekomst van het dialect in Overijssel.

ALV donderdag 11 nov. aanvang 20.00 uur
De zaal is open voor de leden vanaf 19.30 uur

Historische Avond 11 nov. aanvang 20.45 uur
De zaal is open vanaf 20.30 uur

U bent welkom - toegang gratis

Historische Vereniging Dorp Diepenveen en Omgeving

Periodiek van de Historische Vereniging Dorp Diepenveen en Omgeving, opgericht november 1998 • Print-ISSN 2590-0749. e-ISSN 2666-9226. Verschijnt tweemaal per jaar. • Contributie: € 15.- per gezin per kalenderjaar • Bestuur: Jan Helderman (voorzitter), Peter van Leent (secretaris), Jan Harmelink (penningmeester), Jan van Ginkel (verzamelgroep), Joke Roetert (algemeen), Marinus de Winter (algemeen), Arie Koldewij (foto-archiefgroep) • Correspondentieadres: Peter van Leent, Stijne van Sallandstraat 10, 7431 GR Diepenveen • E-Mail: secretariaat@historischeverenigingdiepenveen.nl • Website: www.historischeverenigingdiepenveen.nl • Op dinsdagmiddag is van 14.30 tot 16.00 uur de fotoarchiefgroep (FAG) in het café van het Hof van Salland aanwezig • PR-groep, redactie: Jan Helderman, (coördinatie met het bestuur) Dieneke Nijenhuis (tekstredactie), Gea Zieverink (vormgeving), Rudi Steenbruggen (eindredactie) • Illustraties: Harry Mulder (nieuwe foto's) en FAG (foto-archief), tenzij anders vermeld • Druk: De Kroon, Olst • © Historische Vereniging Diepenveen Dorp en Omgeving • Medio april zal automatische incasso plaatsvinden van de contributie á € 15,- onder vermelding van incassant ID: NL13ZZZ080837070000.

Korte berichten

→ Abdij Sion in beeld

Al meer dan 25 jaar komt Harry Mulder in Abdij Sion, tegenwoordig Klooster Nieuw Sion. In al die jaren heeft hij veel paters en broeders leren kennen en mocht hij (van sommigen) ook fotograferen in de abdij. In het voorjaar van 2016, toen de monniken net waren vertrokken, mocht Harry een aantal dagen alleen door het gebouw zwerven. Van de kelder tot de zolder, zoals de monniken het hadden achtergelaten. Samen met gekregen afbeeldingen van verzamelaars

en familieleden van de monniken en eigen fotomateriaal heeft hij inmiddels een mooie collectie opgebouwd.

Daarom heeft Harry een aantal maanden geleden de Facebook groepspagina 'Abdij Sion in beeld' gemaakt, zodat bezoekers van deze pagina weer herinneringen aan de abdij-tijd kunnen ophalen. Heeft u foto's, Ansichtkaarten, anekdotes over Abdij Sion dan kunt u deze mailen naar fotografiemulder@gmail.com

→ Oorlog in de Buurt

De kinderen van groep 7 van de Zonnewijzer hebben meegedaan aan het project 'Oorlog in mijn Buurt'. Dit is een ontmoetings-onderwijsprogramma dat ouderen en kinderen en de buurt dichterbij elkaar brengt, rondom persoonlijke buurtverhalen uit de Tweede Wereldoorlog. Jeanine Rottier, vrijwilligster Educatie bij het Etty Hillesum Centrum, coördineerde dit project, waaraan ook de Historische Vereniging meewerkte. Meester Wietse Sterk ging enthousiast met de kinderen aan de slag. Eind mei zorgden Frits en Co Loggen met een presentatie voor de aftrap, gevolgd door gastlessen door Jan Helderma en Jeanine zelf. Het belangrijkste waren de interviews die de kinderen thuis bij één van de oudere dorpsgenoten zouden gaan houden. Behalve voor de kinderen

was dat ook voor de geïnterviewden spannend, maar gelukkig viel het allemaal best mee. De resultaten van de interviews werden op 2 juli door de kinderen op het schoolplein gepresenteerd aan de geïnterviewden. Daarmee kreeg dit bijzondere project een geweldige afsluiting. De interviews zijn te zien op www.inmijnbuurt.org onder 'verhalen / oorlog in mijn buurt'.

Korte berichten

– Onthulling herinneringsplaquette

In 1942 namen Gerrit en Anna Vertregt een joods jongetje in hun gezin op, omdat zijn ouders waren gedeporteerd. Ook aan mensen uit het verzet en aan andere vluchtelingen voor de Duitse bezetter werd op 't Zunneken, Molenweg 13, onderdak verleend. Daarnaast waren beiden actief in het verzet. Hun verzetsdaden, niet alleen lokaal maar ook elders in het land uitgevoerd, waren divers maar altijd geweldloos. Gerrit Vertregt kwam na de oorlog om bij het ruimen van landmijnen bij de Schipbeek in de gemeente Bathmen. Voor de Historische Vereniging allemaal redenen om dit niet in de vergetelheid te laten verdwijnen. Op 8 augustus jl. werd voor Gerrit en Anna een herinneringsplaquette onthuld. Vooraf aan de onthulling van de plaquette werd in het Kulturhus voor de genodigden een lezing gegeven over de verzetsdaden.

Vervolgens werd de plaquette, naast het graf van Gerrit Vertregt op de Algemene Begraafplaats Roeterdsweg in Diepenveen, onthuld door dochter Margreet Vertregt en Chaïm van Dijk, het joodse pleegkind uit de oorlog.

– Schoolwandeling

Het goede gebruik dat jaarlijks in september leerlingen van beide basisscholen een historische wandeling door het dorp maken, kon dit jaar gelukkig weer worden opgepakt. Met de scholen was afgesproken om op 23 september met de groep 6 van verleden jaar (nu groep 7) op stap te gaan. De huidige groep 6 gaat de route op 12 mei lopen. Het was de 23e mooi wandelweer en het liep allemaal gesmeerd.

Onder begeleiding van de gidsen en enkele ouders werd de route afgelegd en op 6 plaatsen gaven vertellers uitleg over een onderwerp. Tussendoor uiteraard een versnapering voor iedereen en na afloop napraten in de Nootenhof door de vrijwilligers. Iedereen was bijzonder tevreden en de leerkrachten, organisatie en vooral de kinderen kijken met veel plezier terug op deze historische wandeling.

– 2e lustrum voor het redactieteam

Deze DiepenvEens is alweer de twintigste nieuwsbrief die het redactieteam in deze samenstelling het licht doet zien. Iedere keer lukt het Rudi Steenbruggen (eindredactie), Dieneke Nijenhuis (tekstredactie) en Gea Zieverink (grafisch ontwerp) om een mooie en

interessante nieuwsbrief tot stand te brengen, en dat dus alweer 10 jaar. Namens de leden proficiat en bedankt en we hopen uiteraard dat jullie op deze voet nog lang door zullen gaan.

In Memoriam Gerrit Jan Hemeltjen (1929-2021)

Lamberthe de Jong

Met het overlijden op 14 september van Gerrit Jan Hemeltjen is een groot kenner van de Diepenveense geschiedenis heengegaan. Gerrit was een belangrijke vraagbaak voor de leden van de foto- en archiefclub en de interviewgroep van de vereniging. Hij werkte mee aan diverse publicaties en trad zelfs op in een film over Diepenveen.

Gerrit werd op 11 mei 1929 geboren als een van de vier kinderen van Gerrit Jan Hemeltjen en Hendrika Klumper. De bijzondere familienaam komt van de nog steeds bestaande boerderij en postkoetspleisterplaats 'Hemeltjen' in Bathmen, aan de weg naar Holten. Later vestigden zich familieleden in Diepenveen, o.a. de vader van Gerrit op het oorspronkelijke molenaars-huis aan de Molenweg 75. Daar werd Gerrit geboren. Gerrit bezocht de lagere school t/m de achtste klas; in de laatste twee leerjaren werkte hij al mee op de boerderij. Later bezocht hij de landbouwschool, eerst in Twello en later in Zutphen. Als kind had hij veel contact met zijn grootvaders Hemeltjen en Klumper die hem vertelden over de geschiedenis van de regio. Gerrit trouwde in 1953 met Gerritjen Fenneken Kruissink uit Wilp. Zij kregen vier kinderen, Jan, Gerrie, Berend en Henk. Vanwege het overlijden van zijn vader een jaar later werd hij - als enige zoon - al vroeg zelfstandig boer. In 1998 stopte hij met het bedrijf. Toen in 1998 de historische vereniging werd opgericht werd Gerrit er direct bij betrokken door medeoprichter Wim Roetert. Gerrit werd actief lid van de interviewgroep en werkte mee aan diverse uitgaven. Hij werd ook zelf geïnterviewd voor het boek 'Oude Diepenveners doen een boekje open'.

In 2006 overleed zijn vrouw en daarna verhuisde Gerrit naar een woning aan de Dorpsstraat en later naar Sparrenheuvel. Ook daar wist men hem te vinden voor archiefvragen. Hij kende alle Diepenveense families en wist bijvoorbeeld tot op hoge leeftijd precies wie er begraven lagen aan de Roeterdsweg. Samen met fotograaf Harry Mulder maakte hij de film 'Fietsen door de tijd' over het dorp en vertelde hij verhalen over diverse locaties. Voor zijn werkzaamheden bij de vereniging werd hij op 2 april 2009 benoemd tot erelid. Gerrit was een gelovig man en zeer Bijbelvast. Hij was jarenlang lid van de kerkenraad van de hervormde kerk. Gerrit vond ook het erg jammer dat in 1968 de glas-in-loodramen met Bijbelse voorstellinten uit de kerk verdwenen. Hij vertelde mij dat hij als kind tijdens een saaie preek die ramen graag bekeek en wist nog precies wat hoe de ramen eruit zagen. Gerrit heeft 12 jaar op Sparrenheuvel gewoond. Tot op het laatst was hij helder en zeer geïnteresseerd in familie en de verzorgsters. Hij overleed op 14 september 2021.

Verzetsstijders Gerrit Vertregt en Anna ter Gast

Jan Helderman

Gerrit Vertregt

Achterhalen wat zich tijdens de bezettingsjaren 1940-1945 in de illegaliteit heeft afgespeeld is een uitdaging op zich. Weinig tot niets werd op papier gezet om de kans op verraad of opgepakt te worden zo klein mogelijk te maken. Na de oorlog werd er meestal niet meer overgesproken. Toch is het gelukt om dankzij de documenten die ik in handen kreeg meer van de illegale activiteiten die in Diepenveen plaatsvonden zichtbaar te maken. Het gaat daarbij om het verzetswerk van Gerrit Vertregt en Anna ter Gast.

– Het gezin Vertregt

In het boek 'Diepenveen 1940-1945, In de schaduw van het geweld' wordt stilgestaan bij verzetsman Vertregt. Er is dan nog niet veel over hem bekend en nader onderzoek naar zijn verzetswerk wordt voorgesteld. De verrassing is groot wanneer enkele maanden na het uitkomen van het boek een mailtje wordt ontvangen van een mevrouw die zegt de dochter van Gerrit Hendrik Vertregt te zijn. Er wordt contact gezocht en daaruit blijkt dat dit het geval is, maar ook dat er nog een zoon en een pleegkind in leven zijn. Het pleegkind is een joods kind, dat bij de familie ondergedoken zat tijdens de oorlog. De ene na de andere verrassing volgen elkaar op, vooral ook als blijkt dat Gerrits echtgenote Anna ter Gast ook in het

Ank en de kinderen Kriek en Mick, najaar 1941

verzet actief is geweest. Ook wordt duidelijk dat Gerrit destijds is begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Roeterdsweg in Diepenveen. Allemaal redenen voor nader onderzoek.

Gerrit Hendrik Vertregt wordt op 6 december 1899 in Middelburg geboren en overlijdt op 8 augustus 1945 te Bathmen. Op 13 augustus 1945 wordt hij met militaire eer begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Roeterdsweg te Diepenveen¹. Anna ter Gast (roepnaam Ank) wordt op 8 april 1909 in Bloemendaal (NH) geboren. Ze overlijdt op 4 juni 1983 te Breda en is gecremeerd.

Gerrit en Anna trouwen in Bloemendaal op 30 december 1936 en wonen vanaf 1 maart 1940 op 't Zunneken, Rande 81, te Diepenveen (nu Baldershof, Molenweg 13). Ze krijgen drie kinderen, dochter Margaretha Louise (roepnaam Mick), geboren 27 juli 1940 te Deventer, zoon Gerrit Hendrik (roepnaam Kriek), geboren 14 augustus 1941 te Deventer en zoon Johannus Kurt, geboren 6 mei 1945 te Deventer. Johannus blijkt niet levensvatbaar en overlijdt enkele dagen na zijn geboorte. Hij ligt begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Roeterdsweg te Diepenveen.

¹ Dit is een correctie op het boek 'Diepenveen 1940-1945, In de schaduw van het geweld'.

In september 1942 nemen Gerrit en Ank een joods jongetje in huis, Gerard van Gelder (roepnaam Pietje), geboren 5 januari 1942 in Den Haag. Zijn ouders zijn gedeporteerd en omgebracht in Sobibor. Na de oorlog wordt het kind verder opgevoed in een joods pleeggezin.

→ **Betrokkenheid bij verzetsgroepen**

Vanaf 1 januari 1940 werkt Gerrit als verzekeringsinspecteur in de buitendienst bij de Nill Mij² met standplaats Deventer. Hij kan zich daardoor vrij door het land bewegen en dat komt goed van pas voor het uitvoeren van verzetswerk. Al in 1941 verstrekt hij informatie over de opstelling van de Duitse troepen aan de verzetsgroep waarvan Johannes Georges Medenbach de Rooy uit Bilthoven, een collega, deel uitmaakt. Voor zijn werk beschikt Gerrit over een auto en daarmee vervoert hij uit Duitse depots ontvreemde wapens. Georges Medenbach de Rooy komt uit de Nederlandse Militaire Inlichtingendienst en onderhoudt al vanaf het begin van de bezetting contacten met de Britse Inlichtingendienst. Ook is hij nauw betrokken bij het oprichten van de illegale Orde Dienst³. De verzetsgroep wordt in mei 1941 verraden en op 11 mei 1942 wordt George in concentratiekamp Sachsenhausen gefusilleerd.

Behalve George Medenbach de Rooy zijn nog andere Nill Mij collega's betrokken bij de ondergrondse, waaronder Henri Moquette uit Hengelo. Zo raakt Gerrit zijdelings betrokken bij de verzetsgroep waar Moquette deel van uitmaakt, 'het Oranjevendel'. Deze groep houdt zich onder andere bezig met spionage voor de inlichtingendienst, het terugbrengen van Engelse militairen en het verplaatsen van Joden. De groep wordt geïnfiltrerd en in het voorjaar van 1942 verraden. Na te zijn opgepakt door de *Sicherheitsdienst* worden de leden opgesloten in het Oranjehotel, de gevangenis van Scheveningen. De vier leidinggevenden van het Oranjevendel, G.J. Prinsen, C.W.R. Wilmink, H.M. Moquette en M.C. Cavaljé krijgen de doodstraf en worden samen met 29 anderen, voornamelijk afkomstig uit de regio Hengelo, Deventer en Amsterdam, op 19 november 1942 in het geheim gefusilleerd in het bos bij vliegbasis Soesterberg. In die periode werkt Gerrit

ook samen met Tony Lammers, de molenaar van Empe bij Voorst, die later ook actief is bij de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten en de oorlog overleeft.

Waarom Gerrit ontslag neemt is onduidelijk maar per 12 december 1941 eindigt zijn dienstverband bij de Nill Mij. Vanaf 13 december 1941 werkt hij bij de in Arnhem gevestigde Provinciale Inkoopcentrale voor Akkerbouwproducten voor Gelderland op de afdeling Oogstregistratie en hij krijgt daar per 1 april 1942 een vaste aanstelling. Hij geeft echter de voorkeur aan een baan dichterbij huis en tekent op 15 maart 1943 een arbeidsovereenkomst met de Dienst van de Gemachtigde voor de Prijzen te Deventer.

→ **Hulp aan onderduikers**

Al gauw worden landelijk de maatregelen tegen Joden steeds stringenter en vinden de eerste deportaties plaats. In september 1942 nemen Gerrit en Ank, door bemiddeling van Dr. Willy Hijmans, het joodse jongetje Gerard van Gelder, dan zeven maanden oud, onder hun hoede.

Van 14 tot en met 21 april 1943 verbergen Gerrit en Ank de weduwe van Georges Medenbach de Rooy, Anneke, en Dick Leclair Dupont, die door infiltrant en verrader Anton van der Waals achterna worden gezeten. Anneke is dan betrokken bij de Groep Packard, een inlichtingengroep die in verbinding staat met het Bureau Inlichtingen van de Nederlandse regering in Londen.

Tegen de kerst van 1943 duiken de joodse dames Selma Silberschmidt-Berg en Frieda Rothschild bij de Vertregten onder. Hun schuilplaats achter de Heilige Ark in de door de politie afgesloten synagoge van Deventer wordt te gevaarlijk. Juist daar leek het veilig omdat de synagoge niet meer werd gebruikt en er meubels uit joodse huizen stonden opgeslagen. De onderduikers worden gebracht door Jeanne Marianne Roos (haar schuilnaam als koerierster is onder andere Marianne Smeets) en ze blijven drie maanden. Wanneer buurman J.H. van der Woerd, waarnemend kringleider van de Deventer NSB, die op de hoek Molenweg-Slingerbos woont, komt informeren wie die vrouwen zijn die

² De NILLMIJ, afkorting van de Nederlandsch-Indische Levensverzekering- en Lijfrente-Maatschappij, was een verzekeringsmaatschappij in Nederlands-Indië en had nevenvestigingen in Nederland. Vanaf 1932 werd de naam N.V. Levensverzekering Maatschappij Nillmij A.W.

³ De Orde Dienst is een illegale organisatie die al vanaf de oprichting in 1940 de nadruk legt op de voorbereiding van de situatie die bij het vertrek van de vijand zal ontstaan. Bij de leiding van de OD staat het uitwisselen van gegevens en inlichtingen met de Nederlandse regering in Londen centraal, maar door de leden wordt ook actief verzet gepleegd.

Vertregt in huis heeft, wordt het ook hier te gevaarlijk. Dankzij inspecteur Henk Richie van de Deventer politie en Dr. J.H. van Bolhuis, kinderarts bij het Sint Jozef Ziekenhuis te Deventer, worden de dames naar een ander adres gebracht. Uit een lijst van opgedoken joden uit 1945 van het Centraal Registratiebureau voor Joden blijkt dat ze de oorlog hebben overleefd.

Er zijn nog vele andere joodse en illegale vluchtelingen die voor kortere of langere tijd bij de Vertregten in Diepenveen onderduiken, maar die namen vallen niet meer te achterhalen.

→ Ander ondergronds verzet

In 1943 raakt ook Ank meer betrokken bij het verzetswerk. Aanvankelijk is het Gerrit die in Deventer exemplaren van de illegale krant 'Trouw' ophaalt en verspreidt op adressen in Diepenveen, maar wanneer in Deventer de razzia's beginnen wordt dit te gevaarlijk voor hem en neemt Anna het over. Ze haalt de kranten op bij een zekere 'Max', die bij de prijsbeheersing werkt, en distribueert ze vervolgens in Diepenveen.

Gerrit is ook een schakel in de keten voor het helpen van vliegtuigbemanningen uit neergestorte geallieerde vliegtuigen. Zo is hij betrokken bij het overbrengen van Engelse piloten over de IJssel. Op de Beestenmarkt, achter het station van Deventer, ontmoet hij de piloten met hun begeleider en brengt ze vervolgens naar een afgesproken plaats. Het vermoeden bestaat dat hij contacten heeft met de groep van de al eerder genoemde Dr. Willy Hijmans, die betrokken is bij de Dutch-Paris ontsnappingslijn.

→ Wonen tussen Duitse militairen en NSB-ers

Omdat de Duitsers Den Haag als een potentiële invasieplek zien, worden belangrijk regeringsinstellingen vanaf begin 1944 naar veiliger geachte delen van het land verplaatst. Een deel van het Ministerie van Financiën wordt vanaf midden 1944 in een schoolgebouw aan de Twickelostraat in Deventer ondergebracht. Voor de ambtenaren is huisvesting nodig en ook voor de directeur van de Nederlandse bank en NSB-kopstuk Rost van Tonningen wordt een woning gezocht. Zijn vrouw Florrie is al in februari 1944 op zoek naar een gepaste woning en laat haar oog vallen op villa De Heest aan de Molenweg in Diepenveen. Omdat op De Heest net een kind is geboren (Willem Langenberg) en de woning toch te klein wordt bevonden, valt de keuze van Florrie op villa 't Clooster aan de Sallandsweg.

In het najaar wordt De Heest alsnog gevorderd voor Duitse officieren.

Vanwege de oprukkende geallieerden intensiveren de Duitsers in het najaar van 1944 ook rondom Deventer de werkzaamheden aan de IJssellinie. Naast de al aanwezige lichte en zwaar *Flugabwehrkanone* (Flak), waaronder bij boerderij Steenbrugge, worden nu ook tankgrachten en loopgraven aangelegd. Bovendien bouwen de Duitsers bij Lettele en Nieuw Heeten V1-lanceerinrichtingen. Op 16 december 1944 vinden hiervandaan de eerste beschietingen op Antwerpen plaats. Zowel de Flak-stellingen als de V1-lanceerinrichtingen vallen organisatorisch onder de *Luftwaffe* en de daarvoor benodigde luchtmachtmilitairen worden ondergebracht in gevorderde gebouwen. Voor Diepenveen is dat in de Lagere School, in bedrijfsruimtes, in hotels en in particuliere woningen. In de boerderijen is meer van inkwartiering sprake, soms wel door tientallen militairen.

Vermoedelijk neemt op 4 december 1944 de *Stab der II. Flak Regiment 155(W)* onder *Hauptman Schwennesen* intrek in villa Jachtrust (nu Sparrenheuvel). De staf is verantwoordelijk voor de V1-inzet, onder andere van de *11e Batterie* bij Lettele. De familie Dijkers wordt gesommeerd de woning te verlaten. Ze trekken tijdelijk in bij buurman Ankersmit op villa Sandhof (Oranjelaan 65). Aan de Molenweg worden voor het onderbrengen van de stafleden woningen gevorderd of vindt er inkwartiering plaats. Villa De Heest staat vlakbij en is een ideale plek om officieren in onder te brengen. De woning wordt gevorderd en de familie Langenberg krijgt 24 uur om de woning te verlaten met achterlating van hun spullen. Behalve voor huisvesting wordt het pand ook gebruikt om in één van de kamers een lazaret in te richten. Verder wordt nog op het gazon geschut opgesteld en een kampement ingericht. Bij Huize Irene (Molenweg 10), schuin tegenover de woning van Vertregt en waar Marie Klaare woont, vindt inkwartiering plaats van drie Duitse officieren en bij Refugium (Hopperus Bumaweg 6) van twee militairen.

De Molenweg is dan nog een zandpad en de parkeerplaats is beperkt waardoor regelmatig Duitse leger-voertuigen ook op de oprit naar de woning van Vertregt staan. Voor de kinderen van Vertregt en het joodse onderduikertje maakt dat niet uit en ze spelen gewoon tussen de voertuigen. Ook spelen ze bij boerderij 'Veldkamp' van de familie Rietman tegenover hen, met de kinderen van Rietman en Hopperus Buma en

't Zunneken aan de Molenweg

met Otto Verdoner (Otje), het daar sinds 1942 ondergedoken joodse kind. Maar al lijken Kriek en Pietje broertjes, door al die Duitse militairen en NSB-ers in de naaste omgeving is voor Gerrit en Ank het risico op ontdekking van hun joodse onderduiker aanmerkelijk toegenomen.

Vanaf 9 september 1944 is de Dorpsschool gesloten en zijn er militairen van de *Luftwaffe* maar ook van het *SS-Flak-Ausbildungs-und-Ersatz-Regiment München* (vaak nog jongens) in ondergebracht. De tuin van Vertregt strekt zich uit tot aan de Slingerbos en ligt naast het 'Gebouw voor Christelijke Belangen'. In dit gebouw zitten in de laatste maanden van de oorlog ook Duitse militairen, maar gezien de leeftijd van sommigen zijn deze hoogst waarschijnlijk ingezet voor *Organisation Todt* om toezicht te houden op de uitvoering van de werkzaamheden voor de IJssellinie. Eveneens aan de Slingerbos staat de woning De Beuk waar een NSB-er woont.

Zo zijn Gerrit en Ank in het laatste half jaar van de oorlog omringd door Duitse militairen en enkele NSB-ers. Een situatie die zo zijn voors en tegens heeft.

→ **Werken voor de BS en CID**

Doordat de bevrijding van Nederland aanstaande lijkt, worden bij Koninklijk Besluit op 5 september 1944 de tot dan toe weinig samenwerkende verzetsgroepen in Nederland officieel gebundeld tot de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS), meestal aangeduid als BS. Gerrit valt vanwege zijn verzetswerk onder de

Kriek, Mick en het Joods pleegkind Pietje, najaar 1944

Stoottroepen, in het nog bezette deel van Nederland aangeduid als 'Strijdend Gedeelte der BS', en krijgt daarmee een militaire status. Zijn voorlopige legitimatiekaart wordt hem op 7 april 1945 verstrekt door de commandant BS Diepenveen Sierd van der Veen. Sierd woont in bij Willy Kloezeman op Borgele 71⁴. Hij is vermoedelijk in het voorjaar van 1944 betrokken geraakt bij de Geheime Dienst Nederland, één van de meest succesvol opererende spionagegroepen in bezet Nederland zoals later blijkt. In het najaar van 1944 komt hij in contact met een Deventer inlichtingengroep van de BS in oprichting en gaat voor de BS werken.

In de maanden februari en maart van 1945 vat de illegale Centrale Inlichtingendienst (CID) het plan op om voor de uitbreiding van het verbindingsnet, hét communicatiemiddel voor de verzetsgroepen in bezet Nederlands gebied, in de omgeving van Deventer telefooninstallaties onder te brengen. Via Ds B. ter Haar uit Diepenveen komt men in contact met Gerrit Vertregt, die als volkomen betrouwbaar wordt beschouwd. Na uiteenzetting van doel en consequenties bij het aangaan van de medewerking door de Landelijk Technisch Leider van de CID, J.H. Schuilenga (schuilnaam Simon de Boef), wordt door Gerrit meteen medewerking toegezegd. De nodige voorzieningen in de vorm van telefoonapparatuur worden direct getroffen. *'Hoevel de plaatselijke situatie - NSB-buren en rondom Duitse bezetting - de grootste voorzorgen vereist, is geen moeite hem en zijn vrouw teveel om de CID ter wille te zijn'* schrijft Schuilenga hierover.

⁴ Het buurtschap Borgele lag in de gemeente Diepenveen en bestond uit de huidige wijken Keizerslanden, Borgele en Platvoet.

Tegelijkertijd krijgt de BS Deventer begin 1945 van de Centrale Inlichtingendienst de opdracht om de Duitse bezettingsmacht en de verdedigingswerken ter plaatse in kaart te brengen. De bedoeling is om dit in handen van de geallieerde troepen te spelen. Sierd van der Veen verzamelt de informatie met behulp van velen, waaronder de Vertregten en enkele andere Diepenveeners zoals Henk ter Haar en Gerhard Dikkers. Ook Sierds contact met Willy Kloezeman, juffrouw op de lagere school in Diepenveen, zal daarbij zeker van nut zijn geweest. Hij tekent de verkregen gegevens nauwkeurig in op een kaart van Deventer. Deze kaart komt tijdig in handen van de Canadezen en levert een belangrijke bijdrage aan de bevrijding van Deventer.

Om aan beide opdrachten, de medewerking aan de Centrale Inlichtingendienst en het spioneren voor de BS, te kunnen voldoen besluiten Gerrit en Ank om voor de Duitsers te gaan werken. Dé bron voor informatie is de *Stab der II. Flak Regiment 155(W)* bij Jachtrust. Via haar overbuurvrouw Marie Klaare en omdat ze door haar opleidingen redelijk Duits spreekt, weet Ank in contact te komen met de bij Marie inwonende Duitse officieren. Zo ontstaat er een goed contact met Kurt von Hadeln, *Oberzahlmeister* bij de staf van Hauptman Schwennesen. In hoeverre ze zelf voor de Duitsers is gaan werken is onbekend maar uit de tekst '*bei obiger Dienststelle beschäftigten holländischer Arbeiter Gerrit Vertregt*' op zijn reisaanvraag van 10 februari 1945 blijkt dat Gerrit wel werkzaamheden bij de Duitse staf verricht. Een ideale situatie dus om inlichtingen over de V1 lanceringen te bemachtigen.

Een andere plek waar informatie valt te verkrijgen is op het landgoed Nieuw Rande waar de *Organisation Todt* haar hoofdkwartier heeft voor Deventer en omgeving. Hier worden de werkzaamheden georganiseerd voor de aanleg van de verdedigingswerken rond Deventer als onderdeel van de IJssellinie. Gerrit is daar dan ook regelmatig te vinden en zal zo gegevens hebben verkregen over de aanleg van loopgraven en geschutsopstellingen bij de IJsseldijk.

Het goede contact met de Duitse officier Kurt van Hadeln biedt een mogelijkheid om de opdracht van de Centrale inlichtingendienst te kunnen realiseren. De noodlijdende bevolking in het westen van het land en de ondervoeding van zijn moeder die in Den Haag woont zijn de argumenten om een voedseltransport te regelen. Kurt wil hieraan meewerken en dient op

10 februari 1945 een aanvraag in bij het *Ortskommandatur* te Deventer. Hierop wordt positief gereageerd en Gerrit mag zijn moeder met een Duits militair voertuig mee naar Diepenveen terugnemen. Gerrit heeft het echter zo geregeld dat hij behalve zijn moeder ook materiaal voor de Inlichtingendienst mee terug vervoert. Dat hij daarmee een groot risico voor zichzelf en zijn familie maar ook voor de Duitse officier neemt, mag duidelijk zijn. Zoals J.H. Schuilenga het in zijn verklaring van 25 augustus 1945 verwoordde: '*Voorwaar een kras staaltje van durf van den heer Vertregt, die dit alles had weten te regelen*'.

Door de ontstane relatie met Schuilenga worden nieuwe afspraken gemaakt voor het verzorgen van 'voedseltransporten' door Vertregt. Tot de bevrijding van het oosten van het land zijn enkele zendingen met goed gevolg overgekomen. De onzekerheid over een goede afloop van deze transporten levert bij Ank, die dan in verwachting is, veel spanning op. Uiteindelijk is het vestigen van een CID steunpunt in Diepenveen door onvoorziene technische moeilijkheden niet doorgegaan.

Hun contacten met de Duitsers blijven niet onopgemerkt in het dorp en omdat de reden hiervan niet bij hen bekend is, wordt daaraan een verkeerde uitleg gegeven. Met mensen die heulen met de Duitsers wil men geen contact hebben. Pas na de bevrijding van Diepenveen op 11 april 1945 zal het voor de dorpingen geleidelijk aan duidelijk zijn geworden dat Vertregt niet 'fout' was, maar wat hij tijdens de bezettingsjaren voor het vaderland echt heeft gedaan is voor hen onbekend gebleven.

→ Oorlog na de bevrijding

Uit diverse documenten blijkt dat Gerrit ook na de bevrijding van Diepenveen voor de BS werkzaamheden blijft uitvoeren. Zo zijn er meerdere getypte en handgeschreven lijsten uit de eerste weken na de bevrijding met namen en adressen waar wapens, munitie, handgranaten, blindgangers en mijnen zijn gevonden. Veel wordt gevonden in Borgele, Riele, Lettele en Okkenbroek. Op enkele documenten staat de naam Vertregt vermeld en zelfs één met een handgeschreven toevoeging dat hij rapport moet opmaken over zijn bevindingen.

Gerrit is vrijwel direct bij het ophalen van dit oorlogstuig in de gemeente Diepenveen betrokken. Ook meldt hij zich aan als vrijwilliger bij het Militair Gezag voor

Dienststelle L 60 210

Lg.P.A. Unna

An

Ortskommandatur

D e v e n t e r

Es wird gebeten, den bei obiger Dienststelle beschäftigten holl.
Arbeiter Gerrit Vertregt, eine Genehmigung für eine Reise nach
Den Haag, zur Abholung seiner Mutter, zu erteilen.

Verlängert bis

Gültig bis 20. 3. 1945

*Zur Einreise in die Fahrt für
2 Permiere von Surenth
nach den Haag und zurück nach Surenth.*

Madeus
Oberzahlmeister

*J. A.
M. J. J. J.
Reg. Rat.*

Reisvergunning voor Gerrit naar Den Haag, toegekend door de Ortskommandatur te Deventer

het ruimen van landmijnen omdat door onvoldoende capaciteit het ruimen te traag verloopt en hij vindt dat er door onontploff wapentuig geen onschuldige slachtoffers mogen vallen. Hoewel hij bij de in april 1945 opgerichte Dienst Burgermijnopruiiming aangesteld kan worden besluit hij hiervan onafhankelijk te blijven. Een vergoeding voor het ruimen van landmijnen die hij anders zou hebben ontvangen krijgt hij nu niet. De burgemeesters van Diepenveen en Bathmen zijn bekend met zijn bereidheid om munitie en landmijnen te ruimen en maken daar dankbaar gebruik van, zoals blijkt uit de meerdere verzoeken die hij hiervoor ontvangt.

Gerrit gaat ook door met andere werkzaamheden voor de BS. Zo krijgt hij op 22 mei 1945 toestemming om ten allen tijde een wapen bij zich te mogen dragen. Een reden hiervoor wordt niet gegeven. De verklaring wordt namens de plaatsvervangend commandant van de NBS Diepenveen getekend door H. Vroklage. Deze heeft dan de woning van NSB-er Van der Woerd aan de Molenweg betrokken en is daardoor buurman van Vertregt.

Twee weken later krijgt Gerrit van het Militair Gezag toestemming om in de periode van 4 juni tot 15 juni naar Den Haag te reizen. Als reden staat opgegeven 'Food provision'. Het is dus aannemelijk dat hij opnieuw één of meerdere voedseltransporten naar het westen van het land heeft weten te regelen. Nauwelijks terug van de voedseltransporten naar Den Haag gaat Gerrit op 22 juni 1945 alweer op pad om allerlei wapentuig op te halen, nu afkomstig uit het gebied Oxe, Colmschate en De Bannink. In de buurt van de Schipbeek zouden zelfs ca. 25 landmijnen liggen. Of en hoe hij alles heeft meegenomen en wat er met de mijnen is gebeurd is onbekend. In die tijd haalt garagehouder Jan Leijenaar uit Bathmen Gerrit regelmatig thuis op om hem naar zijn werklocaties te brengen. Op Jans vraag of dit geen gevaarlijke klus is krijgt hij als antwoord: 'Hiervoor zijn we helemaal getraind en bovendien kunnen we met de beschikbare apparatuur waarnemen waar de mijnen zich bevinden'. Van wie hij de training heeft gekregen is onbekend, maar het lijkt erop dat hij behalve over een prikpen ook over een detector beschikt.

Op 1 augustus 1945 ontvangt Gerrit een officieel schrijven van de waarnemend burgemeester van Diepenveen, Paul D. Baerends, om onder andere mijnen te ruimen bij De Bannink. Daarnaast speelt er nog een verzoek van de waarnemend burgemeester van Bathmen, Jan Nicolaas Bogtstra, aan de Dienst Opruiming Mijnen van 2 juli 1945 voor het ruimen van landmijnen in zijn gemeente. Op woensdag 8 augustus 1945 meldt een Nederlandse officier van de Verbindingsdienst zich 's ochtends met enkele Engelse onderofficieren van de genie in Bathmen om de mijnevelden in deze gemeente in kaart te brengen. De militairen zijn van het aan de Snipperling in Deventer bivakkerende Britse no. 2 Dog Platoon, Royal Engineers, die met honden landmijnen opspuren. Naar alle waarschijnlijkheid is Gerrit daar met Gerrit Hendrik Varenbrink uit Bathmen en Geerhard Hendrikus Bos uit Diepenveen bij aanwezig. Die middag wordt dokter Westra opgeroepen vanwege een ernstig ongeval. Na bij de woning van Westra nog een brancard te hebben opgehaald brengt Leijenaar de dokter met zijn taxi richting de Koersenbrug. Op de Beekwal vlakbij huize 'de Zonnebloem' (bij de bevrijding afgebrand) wordt vastgesteld dat Gerrit om 15:30 uur door een ontplofte landmijn om het leven is gekomen. Varenbrink die hem assisteert raakt daarbij zwaar gewond in zijn gezicht en wordt door Leijenaar naar het ziekenhuis aan de Nieuwstraat in Deventer vervoerd. Varenbrink blijft voor de rest van zijn leven blind. Gé Bos die op iets grotere afstand aanwezig is loopt permanente gehoorschade op.

Het nieuws van Gerrits' overlijden en vooral de wijze waarop moet voor Ank vreselijk zijn geweest. Ook Varenbrink kent ze goed omdat hij verloofd is met Gerritjen Nuesink uit Diepenveen, haar hulp in de huishouding. Nog weken is ze ontredderd en dus helpen de dochters van Hopperus Buma mee om het huishouden gaande te houden.

→ **Begraven met militaire eer**

Al direct ontvangt Ank veel steunbetuigingen waaronder van voormalig verzetsmensen zoals van Schuilenga en Van der Veen. In een brief van 15 augustus 1945, betoont waarnemend burgemeester Bogtstra van Bathmen zijn medeleven en betuigt hij namens de bevolking zijn dank voor de grote dienst die hij het dorp Bathmen heeft bewezen door het ruimen van talloze landmijnen. Gerrit wordt op maandag 13 augustus 1945 met militaire eer begraven. Op de kist ligt de Nederlandse vlag gedrapeerd en militairen van het Britse no. 2 Dog Platoon, Royal Engineers, geven saluutschoten. De kinderen en hun uit de tuin ontsnapte hond Dicky zijn ook aanwezig.

Er zijn bloemen uit eigen tuin en Kriek speelt tijdens de ceremonie in het uitgegraven zand van het graf. De kinderen hebben nog geen besef dat ze geen vader meer hebben. Op Gerrits graf staat later een houten kruis.

Op 15 december 1981 wordt het verzetshedenkingskruis aan Gerrit postuum uitgereikt en Ank ontvangt de hare op 26 april 1982. Gelukkig heeft zij haar erkenning nog bij leven gekregen. Ze overlijdt op 4 juni 1983 in Breda.

DIEPENVEEN IN MEMORIAM G. H. VERTREGT

Velen zullen misschien beter in staat zijn zijn daden op te sommen en zijn goede hoedanigheden te prijzen. Maar zij zullen ook, evenals ik dat gedaan heb, schroomen, omdat hij er niet van hield, geprezen te worden. En toch nu hij zoo plotseling heengegaan is, voelen wij een behoefte hem te danken voor het vele, dat hij gedaan heeft.

Vertregt was geen man, die zich gaarne geprezen zag. Hij deed veel en gevaarlijk ondergronds werk tijdens de bezetting. Hij vroeg niet om erkenning na de bevrijding. Hij was een eerlijke, oprechte strijder, breed in zijn opvattingen. Hij handelde wanneer het noodig was, gedreven door een hooge plichtsopvatting tegenover zijn medemensch.

Thans is hij slachtoffer geworden van deze plichtsopvatting. Er moesten mijnen en munitie geruimd worden in Bathmen. Hiervoor schijnen geen Duitsche militairen beschikbaar te zijn, zoodat onze beste mannen zich hiertoe moeten leenen. Hij ging als vrijwilliger, zonder aanspraak te maken op belooning, „omdat toch iemand dat moest doen”, zooals hij dezer dagen zelf. En hij keerde, als zoovelen in dezen oorlog, niet weer. Wij zullen hem zeer missen.

Geknipt en geschoren

Een boeiende vertelling door Antoon Legebeke

Harry Mulder

Antoon en Annie Legebeke, 27 maart 2021. (Foto Harry Mulder).

'Net een museum, dat oude huusje van Legebeke an de wètering', hoorde je menig Diepenvener zeggen wanneer er werd gesproken over het huis met kapsalon op de grens van de Dorpsstraat en de Olsterweg aan de Zandwètering. Maar liefst 53 jaar heeft kapper Antoon Legebeke op deze plek heel wat mensen in zijn kappersstoel gehad zodat deze, geknipt en geschoren, er weer een tijdje tegen konden. Voordat Antoon in Diepenveen kwam te wonen zat hij al jaren in het kappersvak, al vanaf zijn 13e jaar. Hij heeft voor meerdere kappers gewerkt en begon eind jaren zestig als zelfstandig kapper in Diepenveen.

→ Krullenjongen

Antoon (Antonius Johannes Maria) Legebeke is op 21 november 1934 geboren op de Boskamp en is de zoon van Willem Arnoldus Legebeke en Marie Koekkoek. Het gezin Legebeke woonde aanvankelijk in de Allee (nu Wethouder Boerkampweg) op het adres B 74. In 1957 verhuisde het gezin naar de overkant van de weg waar vader Legebeke, die metselaar was een huis voor zijn gezin bouwde. 'Mijn opa Gerrit Koekkoek, die schoenmaker was op de Boskamp had daar een stuk grond liggen waarop mijn vader ons huis heeft gebouwd. Dat andere huis was veel te klein', zegt Antoon.

Boskamp was in die jaren nog een klein plattelandsdorpje met een kerk, schooltje en haar winkeltjes. Alles lag in de buurt, je hoefde niet ver van huis. Ook voor

een borreltje of een sigaartje kon je hier terecht, zelfs een kapper was in het dorp aanwezig.

De kinderen Legebeke gingen naar de Aloysiuschool, de Katholieke Lagere school op de Boskamp waar de meeste kinderen die op de Boskamp woonden naar toe gingen. Kinderen die niet Katholiek waren gingen naar de lagere school in Olst. Antoon had 7 klassen doorlopen toen hij als dertienjarige de Lagere school verliet. Hij had de mogelijkheid om naar de Ambachtschool of Ulo te gaan, enkele klasgenootjes gingen toen naar de HBS. Antoon wilde niet verder leren en wist ook nog niet wat hij later wilde gaan worden toen zijn vader daar naar vroeg. 'Ik moet er nog steeds aan denken', vertelt Antoon. 'Mijn vader was als metselaar in loondienst bij Bosch in Olst en zei tegen mij dat ik maar eens een dag met hem mee moest gaan om het metselvak te leren, dat zal ik nooit vergeten. Het was november 1948 en die dag was het erg koud, mijn vader moest toen een transformatiehuusje metselen in de buurtschap Middel'. Het transformatiehuusje staat nabij het kruispunt waar vanaf 1980 buurthuis Middel gefaseerd verrees. Tegenwoordig staat hier het grotere buurthuis 'T Middelpunt', waar de buurtschap onlangs het 40-jarige jubileum van dit gebouw vierde. Antoon was nog maar een jongen en was het werken, zeker in de buitenlucht nog niet gewend. 'Het was elf uur en ik had het zo koud, zo koud. Ik zei tegen mijn vader: ik gô naar huus toe, tis mie vel te kold'. Eenmaal thuis wist Antoon het zeker dat hij geen metselaar wilde worden.

Moeder Legebeke hoorde van Gait Overkempe, die als slagersknecht in Deventer werkte, dat kapper Willemssen op de Boskamp verlegen was om een hulpje, een knecht die klanten inzeept voordat ze geschoren werden. Niet alleen inzeppen, maar natuurlijk ook andere klusjes uitvoeren zoals het opruimen van het haar, zeg maar een krullenjongen die geleidelijk aan ook het kappersvak zou kunnen leren; zou dat misschien iets voor Antoon zijn, zal moeder gedacht hebben.

Zondags kwam kapper Hennie Willemsen bij de familie Legebeke aan huis. 'Dat herinner ik me nog als de dag van gisteren, de kapper kwam bie ons thuis en zei tegen mie of ik niet bie hem in de zaak wilde werken als inzeper en ook de klanten afborstelen na het knippen. Toen zei m'n moeder tegen mie; 'Antoon doe dat maar, want dan sta je daar lekker warm'.

'De volgende dag kon Antoon beginnen voor een halve dag maar dinsdags stond hij al de hele dag in de kapperszaak. 'Ik liep 's morgens om tien voor acht vanuit de Allee (nu Wethouder Boerkampweg) langs de Willibrordkerk en de school naar mijn baas en pas 's avonds om kwart over acht ging ik weer naar huus, en aan het einde van de week beurde ik een gulden', zegt Antoon veelbetekenend, die twee jaar bij kapper Willemssen op de Boskamp heeft gewerkt. Hennie Willemsen emigreerde op 10 juli 1951 met zijn vrouw en tien kinderen naar Canada en zijn broer Herman Willemsen nam de kapperszaak op de Boskamp over. Voor Antoon het moment om ook eens buiten Boskamp te kijken, om in een andere kapperszaak ervaring op te doen om zodoende zijn kennis voor dit vak te vergroten. Via een man uit Olst, klant van kapper Kelderman, hoorde hij over een kapperszaak in de Papenstraat in Deventer, waar een knecht werd gezocht. Daarover sprak hij met Antoon, die deze uitdaging wel wilde aangaan en zo fietste de jonge kapper naar Deventer om daar zijn loopbaan voort te zetten. Bij kapper Kelderman leerde Antoon al meerdere vaardigheden in het kappersvak. Ook hier is hij twee jaar in loondienst geweest.

→ Raalte-Deventer-Boskamp

De volgende werkgever voor Antoon was herenkapper Wolberg in Raalte, daar was hij ook in de kost en alleen voor de weekenden kwam hij naar huis. Eén dag in die periode herinnert Antoon zich nog heel goed.

Zaterdagavond 31 januari 1953 fietste hij, zoals iedere zaterdagavond naar huis op de Boskamp. 'Het regende en stormde zo hevig, dat ik net zo hard achteruit ging als vooruit. Ik was kletsnat en moe en overwoog om

Antoon in de Allee op de Boskamp, nu Wethouder Boerkampweg.

maar ergens te gaan schuilen, maar ben toch maar doorgegaan, want anders zouden ze thuis ongerust zijn geweest', zegt Antoon, die later hoorde dat op die dag Zeeland was getroffen door een watersnoodramp. 'Ook bij kapper Wolberg heb ik ongeveer twee jaar gewerkt. De studieplannen van zijn zoon gingen niet door, waardoor hij in de zaak van zijn vader kwam te werken en er voor mij geen werk meer was'.

Antoon begon vanaf die tijd te werken voor kapper Jebbink op de Klinkenbelt in Deventer. 'Na verloop van tijd kwam kapper Herman Willemsen, de broer van mijn eerste baas bij ons thuis op de Boskamp. Hij had geen knecht meer en kwam met een lucratief aanbod: wanneer ik voor hem zou gaan werken verdiende ik wel 40 gulden per week terwijl ik bij Jebbink 20 gulden per week verdiende'. Nou, daar hoefde Antoon niet lang over na te denken. De fiets kon in de schuur blijven staan, het was maar een klein stukje lopen.

Tijdens de periode dat Antoon in loondienst bij Herman Willemsen, was ontwikkelde hij zich steeds meer als een volwaardige herenkapper. Hier leerde hij het knippen en scheren van de klanten en hij volgde één keer in de week de kappersopleiding, een avondcursus in het Sint Jozefgebouw in Deventer.

→ Zelfstandig herenkapper

Antoon trouwde met Annie van der Moolen in december 1962 voor de wet en op 20 februari 1963 werd hun huwelijk kerkelijk ingezegend in de Heilig Hartkerk aan de Zwolseweg in Deventer. Annie is op 20 november

Antoon Legebeke knipt Henk Brilleman, in 1966 de eerste klant. (Fotografie Harry Mulder 2010).

1935 geboren aan de Nieuwe Markt in Deventer.

Dankzij een tip van bekenden kon het jonge stel een kapsalon met woonruimte in Wilp kopen, deze lag aan de Rijksstraatweg tegenover het bekende restaurant 'De Smidse'.

Op die locatie begon Antoon als zelfstandig herenkapper. Negen maanden later, op 16 november 1963 werden Antoon en Annie Legebeke verblijd met de geboorte van hun eerste kind en zij noemden hem Wilfred. 'Maar toen kreeg ik pech, in de zomer van 1964 werd ik ziek. Na meerdere onderzoeken bleek dat ik TBC had. Helaas heb ik Wilfred, die toen 8 maanden was aangestoken. Mijn huisarts zei: als je boer was geweest had ik je laten lopen maar in jouw vak kom je voortdurend met mensen in aanraking, dan kun je geen risico lopen'. Het gevolg daarvan was dat Antoon noodgedwongen met zijn kapperszaak in Wilp moest stoppen. Volgens de dokter kon het wel 1 à 2 jaar duren alvorens hij weer beter zou zijn. Antoon verbleef vanaf september in het sanatorium in Zevenaar. Wilfred ging naar het Sint Jozefziekenhuis, aangezien hij nog te jong was voor een sanatorium.

Annie kon natuurlijk niet alleen blijven en trok weer bij haar moeder in die toen aan het Gerard ter Borchplein in Deventer woonde. De vader van Annie was al overleden. Antoon kwam na 10 maanden, in juni 1965, uit het sanatorium, twee weken eerder dan dat de kuur zou zijn afgelopen. Het sanatorium in Zevenaar hield op te bestaan. De dokter vond het goed dat Antoon weer naar huis zou gaan, anders had hij voor die laatste twee weken naar het sanatorium in Nijmegen gemoeten. In deze periode mocht Wilfred ook weer naar huis. De kapperszaak in Wilp bestond niet meer, het pand was inmiddels verkocht en werd verhuurd aan het Ministerie van Justitie die hier tot 1978 de Politiepost Wilp situeerde. De Gemeente Voorst had voor Antoon en zijn gezin al wel een huisje op het oog, maar

Patrick, Wilfred, Antoon, Annie en Edwin Legebeke, 31 december 2010. (Fotografie Harry Mulder 2010).

nog niet op korte termijn, dat kon nog wel zes weken duren. Antoon en Wilfred woonden toen ook tijdelijk bij de moeder van Annie in. Een paar weken later kwam een huis vrij en verhuisde de familie Legebeke naar de Beatrixstraat in Twello, hier werd negen maanden later de tweede zoon, Edwin, op 23 juni 1966 geboren. 'We hebben geen armoede gehad maar het was in die tijd geen vetpot', benadrukt Antoon.

→ Naar Diepenveen

Antoon was op bezoek bij zijn ouders op de Boskamp toen de telefoon rinkelde, kapper Tinus Wierda uit Diepenveen belde. Hij had een dameskapsalon aan de Olsterweg 19, tussen de Spar-winkel van Jan Daggert en garage Klein Bronsvort (tegenwoordig tankstation De Keur). Deze kapper wilde ook heren de mogelijkheid bieden om zich in zijn kapsalon te laten knippen; of Antoon er wat voor voelde om voor hem te werken, de reiskosten werden door hem vergoed. Het liefst zou Antoon voor zichzelf zijn begonnen, maar dat zou op dat moment niet hebben gekund. 'Doordat ik TBC had gehad, kon ik mij niet verzekeren en was het risico te groot om voor mijzelf te beginnen. Toen ben ik voor Wierda gaan werken want je wilde natuurlijk geld verdienen. Dat was vanaf november 1965, met de busse van Twello naar Dèmtter en dan op de fietste naar Diepmveen'.

De samenwerking tussen kapper Wierda en Antoon was geen lang leven beschoren. Antoon wilde weer voor zichzelf beginnen in het kappersvak en besloot ruim een jaar later op Kerstavond 1966 niet meer voor Wierda te werken.

Na wat rondgevraagd te hebben kreeg Antoon de mogelijkheid om aan het Kerkplein, waar eerder Gerrit Noteboom zijn bakkerszaak had, een ruimte te huren. De eigenaar van dat pand was inmiddels bakker Adri van Vemden die zijn bakkerij met winkel en woonhuis

Antoon Legebeke haalt het bordje eraf, 30 maart 2021.
(Fotografie Harry Mulder).

op de hoek van de Schuurmansweg en de Boxbergerweg had. Adri was van plan om aan het gunstiger gelegen Kerkplein een verkooppunt te verwezenlijken. Om persoonlijke reden ging dat niet door en verhuurde Adri het pand aan zijn knecht Theo Lubbers. In overleg met Adri en Theo kon Antoon een deel van die ruimte huren om daar zijn kapperszaak te beginnen. 'Binnen een week was een slaapkamer omgebouwd tot een kleine kapsalon en op zaterdag 30 december 1966 ben ik daar begonnen, als zelfstandig herenkapper in Diepenveen', zegt Antoon met gepaste trots. Een dag eerder diende de eerste klant zich al aan, dat was Henk Brilleman uit de Schildersstraat. Henk: 'Op die dag ging ik trouwen met Mini van Beek, dus ik moest natuurlijk wel netjes voor de dag komen. In de kapsalon van Wierda had Antoon mij al geknipt, maar ik moest ook nog geschoren worden'. Antoon lachend: 'Bij de familie Brilleman thuis heb ik Henk geschoren, zo met de kop tegen de kast aan'.

→ Weer verhuizen

Na ruim een jaar aan het Kerkplein te hebben geknipt en geschoren kreeg de familie Legebeke de kans om iets verderop het huis aan de Dorpsstraat 54 van de familie Janssen te kopen. Dat pand was van Jan Janssen die daar een zaak in rookartikelen runde. 'Ik kende hem al langer, want als vertegenwoordiger in rookartikelen

kwam hij ook in kapperszaken'. De vader van Jan had daar vanaf 1930 een kapperszaak en verkocht ook rookartikelen zoals destijds gewoonlijk was in kapperszaken. Door een afnemende gezondheid van kapper Jan Janssen senior moest hij stoppen met de kapsalon en werd de ruimte omgebouwd tot een grotere zaak in rookwaren die later door zoon Jan werd voortgezet. Jan Jansen vertelde Antoon dat hij in onderhandeling was met de heer Dijkers, eigenaar van een perceel grond aan de Oranjelaan waar Jan zijn nieuwe zaak in rookartikelen wilde laten bouwen. 'Als ik dat voor elkaar kan krijgen dan mag jij mijn pand aan de Dorpsstraat kopen', zei Jan Janssen. Alles ging volgens wens, waardoor Antoon en Annie met hun twee zonen op 10 april 1968 verhuisden van Twello naar Diepenveen.

Echter, het pand aan de Oranjelaan moest nog gebouwd worden en de familie Legebeke kon het huis aan de Dorpsstraat kopen onder voorwaarde dat de 'sigarenzaak' van Jan Janssen tot eind 1968 daar bleef bestaan. Jan woonde al aan de Lambertus van Bommelweg op de Hemeltjenscamp, terwijl zijn ouders verhuisden naar de Nieuwenhuisstraat in de Draaiomsbuurt.

De familie Legebeke woonde aanvankelijk boven, aangezien de woonkamer aan de Zuidzijde ingericht moest worden als kapsalon. De huidige keuken zat er toen nog niet bij aan en de ruimtes waren erg beperkt. Een week later, op 17 april 1968 werd Patrick geboren, de derde zoon. 'Het was wel behelpen, maar gelukkig was dat maar van tijdelijke aard', vult Annie aan. 'In 1969, nadat Jan Janssen zijn zaak verhuisde naar de Oranjelaan konden wij van de kapsalon onze woonkamer maken, zodat we boven alleen onze slaapkamers hadden. De voormalige zaak in rookartikelen van Janssen werd omgebouwd tot een grotere, volwaardige kapsalon'. In deze kapsalon heeft Antoon nog bijna 43 jaar gewerkt totdat hij eind december 2010 officieel ophield. Toch nam de dorpskapper nog 11 jaar langer de kam, schaar, tondeuse en scheerkwast ter hand om nog enkele vaste klanten van hun overvloedig haar te ontdoen. In februari 2021 heeft Antoon nog een klant geholpen die graag door hem geknipt wilde worden. 'Dat hek nog èdône, maar noe ist affèloomp, tis mooi èwes', vertelt hij na meer dan 70 jaar in het kappersvak te hebben gewerkt.

Antoon en Annie Legebeke zijn op Paaszaterdag, 03 april 2021, verhuisd naar de Sequoiahof, 'helemaal bovenin', waar zij nog jaren hopen te genieten van hun mooie appartement.

Het pad vinden in Diepenveen

Ineke de Koning

Bloempotrace bij het clubhuis

Niet veel mensen weten dat Diepenveen aan de wieg stond van de meisjespadvinderij in Overijssel. Wie wel eens wandelt in het Kolkbos, kent vast wel de blokhut van een bloeiende scoutinggroep die daar staat, maar die is nog niet zo oud. In die blokhut zetelt sinds 1964 de al in 1927 in Deventer opgerichte President Steijngroep. Er ontstonden in de begintijd van de padvinderij een paar groepen in Deventer, waaronder de Westenenkgroep op de Platvoet uit 1917, allemaal alleen toegankelijk voor jongens.

→ Maar meisjes willen dat ook!

In 1927 komt Eef de Koning-Uden Masman (44) in Diepenveen wonen, na een twintigjarig verblijf in Nederlands-Indië met haar man Arij en drie zonen. Arij was in Indië directeur van een Cultuurschool en gaat nu lesgeven op de Koloniale Landbouwschool in Deventer. Ze betrekken het huis de Koershoff (in 1968 afgebroken) aan de Bouwhuisweg 2, vlakbij Nieuw Rande. Eef is een actieve vrouw en zit al snel in allerlei organisaties van Fancy Fair, Bazaar en breigroepjes in het dorp. Rond 1930 komt Eef in aanraking met die nieuwe, pas uit Engeland overgewaaid jeugdbeweging, de padvinderij en ze vat het plan op om de meisjespadvinderij in Diepenveen van de grond te krijgen. Ze volgt cursussen en richt in 1932 de Mokunogroep op (doe wat je MOet, doe wat je KUnt, en doe het NOu). De enthousiaste meisjes komen uit Diepenveen-dorp, uit Borgele en de Platvoet (wat toen gemeente Diepenveen was) en een paar uit Deventer, waar voor meisjes ook nog geen padvinderij was.

naambandje van de groep

De Mokunogroep vindt een onderkomen in een oud boerderijtje aan het Smokkelpad, dat mogen ze gebruiken als clubhuis. Een padvindster van toen schreef bij Eefs afscheid in 1947:

'Wat hadden we een dolgezellig clubhuis! Een oud, piepklein boerderijtje, meer een schuur, dat wij als clubhuis mochten inrichten. Wat lag het daar toch ideaal, een grasveldje erbij en zelfs een kolkje en bomen, die in het voorjaar pronkten met bloesempracht en zo'n schilderachtig geheel maakten van het kleine boerderijtje. Van binnen was het één ruimte, met tegen de achterwand een grote schouw, die alleen bij speciale gelegenheden gebruikt werd, want 's winters stookten we een kachel die voor de ingang stond en een pijp had die recht naar boven ging en door een gat in het dak verdween.'

Eef is niet zo heel jong meer, maar wel erg enthousiast. Al snel kent iedere padvindster in de omgeving Hero (Help En Raad Ons), zoals Eef in de padvindsterswereld wordt genoemd. Al snel wordt ze gevraagd voor het Hoofdbestuur in Den Haag. Wat niet betekent dat ze niets meer in Diepenveen doet, daar blijft ze leidinggeven aan een groep pioniers van de Mokunogroep. Op haar zwarte damesfiets met

Toneelstukje tijdens een Mokuno kamp in Ommen

terugtraprem en zonder versnelling legt ze heel wat kilometers af in haar district om groepen te bezoeken, padvindsters en leiding te installeren, kampen te inspecteren, cursussen te geven voor leidsters en clubhuizen te openen. Met de trein reist ze op en neer naar den Haag voor vergaderingen. Tijdens zo'n bestuursvergadering zit Eef vaak te breien en dan gebeurt het wel eens dat ze zegt: 'Kunnen we niet nog even verder vergaderen, ik heb hem bijna af.' In het Hoofdbestuur heeft ze ook contact met (op dat moment nog) Prinses Juliana, beschermvrouwe van de Nederlandse Padvindsters. Juliana's padvindstersnaam is Movavedo (Moeder van vele dochters).

Het Nederlands Padvindsters Gilde (NPG) groeit snel, de groepen schieten tussen 1930 en 1940 als paddenstoelen uit de grond. In het bos rond de Koershoff staan altijd wel tenten van kamperende padvindsters, die met twee lucifers hun vuurtje moeten aanmaken en de kookpannen aan de buitenkant met groene zeep insmeren zodat ze niet zwart worden van het koken op houtvuur. Vanuit de Koershoff worden er prachtige hike-tochten gemaakt langs de IJssel. Een padvindster van het eerste uur:

'Op een hike-tocht naar de koepel (terrein van Baron Stratenus) kampeerden de Mokuno's op de deel van een boerderij. De boer was zeer behulpzaam en hielp ons met het stroo. Toen we er mee bezig waren stond de boer ons stomverbaasd aan te kijken, dat we daarop wilden gaan slapen. Hij keek Hero eens aan, schudde zijn hoofd en zei: 'zo'n old wief, zomaar op stroo te gaan liggen!'. Daar kon hij met zijn hoofd niet goed bij en hij liep meteen door.'

Met haar meisjes van de Mokunogroep blijft Eef genieten van speurtochten, winterse natuurtochten, kamperen en kampvuren. Mini van het Spijker (haar

vader had een uitspanning op de Platvoet) en Vera van Oyen (dochter van mevrouw M. Hopperus Buma-van Hall) waren padvindsters van Mokuno en Vera schrijft in haar boek 'Mijn jeugd in Diepenveen' dat ze door die wintertochten jaren later nog altijd bomen aan hun knop of bast kan herkennen.

↳ Mokuno in oorlogstijd

In 1940 breekt de tweede wereldoorlog uit. Men vreest voor hetzelfde lot dat Oostenrijk trof, waar de padvinderij na de overname verboden werd en alle leiding naar een concentratiekamp in Dachau was gestuurd, net als in Tsjechoslowakije. Maar het eerste jaar valt het mee en lukt het nog het padvindstersspel te blijven spelen, al worden kamperen, kampvuren en het gebruik van kaart en kompas verboden. In kleine groepjes kamperen ze toch nog, verscholen in het bos van de Koershoff. Tot in april 1941 gaan ze zo door, maar dan besluit de bezetter dat padvinderij staatsgevaarlijk is en alle verenigingen worden per direct opgeheven. De laatste bijeenkomst is hartverscheurend. Een oud-padvindster:

'Woensdagmiddag 9 April 1941 hielden we onze laatste bijeenkomst daar onze beweging verboden werd door de bezetters. Iedereen keek somber en was verdrietig. We herhaalden onze dierbare belofte, die ons nóg sterker zou maken, en zongen het Wilhelmus. Op zo'n moment voelde je het nog intenser, dat de band je samenbindt en dat die niet gebroken kan worden. Hero sprak ons bemoedigend toe. Al kunnen we nu het spel niet meer spelen, zei ze, nu krijgen we het in het grote leven te doen. Dat is niet makkelijk, toch moeten we ons best doen. Misschien duurt het niet lang en mocht het wel lang duren en jullie raken door je kleren heen, dan kunnen jullie gerust je uniform aantrekken. Dan zul je daardoor nog sterker denken aan je padvindsters idealen en je plicht doen. Ook zul je denken aan je andere padvindster zusjes in het buitenland, die al in onderdrukking leven. We eindigden met de schakelspreuk.'

Alle leiding van padvindsters en padvindsters uit de omgeving wordt opgepakt en zit een dag vast op het politiebureau. Bij iedereen doorzoeken ze het huis en alles wat met padvinderij te maken heeft, wordt in beslag genomen. Ook alle papieren en geld moeten ze inleveren. Officieel is de padvinderij dan wel afgeschaft, toch gaan de bijeenkomsten zo veel mogelijk door, alleen laten ze hun uniform thuis.

BEZETTINGS TIJD .

In 1940 kon niet meer groots gekampeerd worden, toch wilden we dolgraag doorzetten. Dus hielden we een klein kampje op de Koershoff. De tenten werden met bladergroen gecamoufleerd. We hadden 1 ronde. Het kamp in het Poehhoekje, zo genoemd omdat alle kampeersters een naam

PRETRAMPVUUR

OMMEN

DE DAMES-
KRANS.

1938

uit het boek van Milne hadden aangenomen. Bertie was Kanga, Wiesje-Tijgetje, Lenie-Knorertje, Doortje-Ie joor (die kende het boek toch niet) Vera-Poeh, Marlien-Konijn, en Hero was natuurlijk de wijze Uil.

uit: herinneringen aan Mokuno 1947

Het is niet eenvoudig de stiekeme bijeenkomsten in het bos te blijven houden, de regels worden steeds verder aangescherpt. In juni 1942 moeten joodse meisjes een ster gaan dragen. Vera van Oyen schrijft:

'Toen voor het eerst Ted Polak met een ster op verscheen moest ik wel even slikken, en op een dag kwamen Ted en Rahel Cohen helemaal niet meer. We hadden toen niet door wat er aan de hand was.'

De laatste oorlogsjaren lukt het niet om vaak samen te komen, maar na de oorlog pakt Eef de draad van de padvinderij weer op. Ze vraagt enkele van de Mokuno meisjes, die nu allemaal een paar jaar ouder zijn, bij elkaar te komen en leidt ze op tot groepsleidster. Vera van Oyen hoorde ook tot dit groepje. Daarna starten er met deze meisjes nieuwe groepen in Deventer en omgeving. De oud-padvindster:

'Na de bevrijding hadden we met de leidsterkursus een speurtocht in de duintjes van Nieuw Rande bij

de Koershoff. Een prachtig spoor was uitgezet met opdrachten in lege Amerikaanse cigarettendoosjes, we moesten kompaslopen, seinen en wat dies nog meer zei. Ook een sluiptocht moesten we maken om een dief te vinden die zich ergens verborgen had en die we dan moesten binden en een prop in de mond doen. Een luid gesnurk kondigde weldra aan waar de dief zich verborgen had en naderbij komende bleek het Hero te zijn die de dief voorstelde. Aangezien het bevel was overmeesteren en bind hem, besloot ik dat dan ook te doen en samen met anderen die op mijn geroep gekomen waren bonden we Hero, die erg tegenspartelde, de handen op de rug en duwden we haar een prop in de mond, het was een moeilijk karweitje want we waren bang te hardhandig te zijn en wilden we haar maar een beetje la-la doen. Maar nee hoor, als we een zakdoek voor haar mond bonden begon ze luid te schreeuwen en rukte haar handen weer los, zodat we wel krachtadig moesten optreden en Hero eindelijk grommend en draaiend op de grond lag met een stevige prop in haar mond en stijf vastge-

bonden polsen. We waren blij toen Hero weer verlost kon worden uit deze ontegenzeggelijk benarde positie, want hoewel ik niet durf te beweren dat ze oud is (iemand met een jonge geest blijft jong), is ze toch geen jonge brasem meer. In elk geval was de grond niet vochtig, want het was een warmen zonnige dag.'

→ Een stapje terug voor Eef

Tijdens de oorlog werd Eefs echtgenoot ernstig ziek en mede daardoor neemt ze in 1947 het besluit om na 15 jaar uit het hoofdbestuur van het NPG te stappen. Bij haar afscheid ontvangt Eef een dik boekwerk met bijdragen van vele groepen en personen uit het hele land, om haar te bedanken voor alle jaren die ze aan de padvinderij heeft gegeven. Eef wordt geëerd met het erelidmaatschap en ze krijgt de Zilveren Vis uitgereikt, de hoogste onderscheiding van het NPG. Nog vele jaren zal ze kampen inspecteren en nieuwe blokhutten openen, maar met de dagelijkse leiding bemoeit ze zich niet meer. In 1965 opent Eef, 82 jaar oud, voor het laatst een padvindersclubhuis in Velp. Eef overlijdt in juli 1973 en wordt begraven op de oude begraafplaats aan de Roeterdsweg. Haar eigen zonen zijn nooit lid geweest van de padvinderij, die waren er al te oud voor. Maar haar kleinkinderen volgden haar spoor.

→ Hoe het verder ging met Mokuno

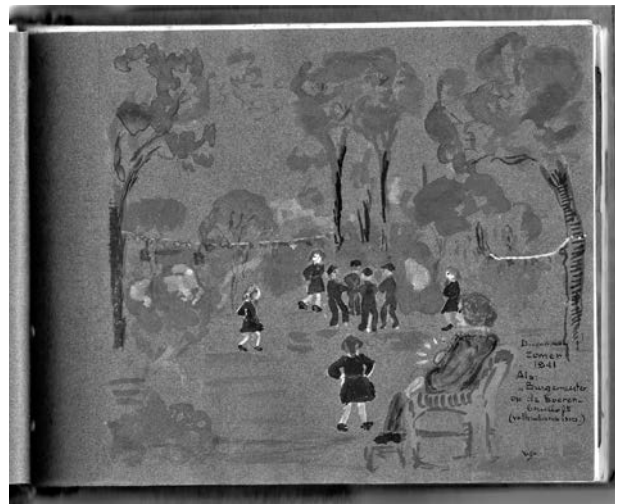
Na de oorlog ontstonden er veel nieuwe padvindergroepen. Welke er gestart zijn met de meisjes van Mokuno is niet precies bekend, alleen van de Scoutinggroep Loah (Laat Ons Altijd Anderen Helpen) uit Schalkhaar weten we dat deze groep in 1945 start onder de naam Mokuno en in 1954 haar naam verandert in Loah. Ook is bekend dat zij voortgekomen zijn uit een meisjesgroep. Het lijkt erop dat de Mokunogroep uit Diepenveen na de oorlog een doorstart maakt in Schalkhaar.

Bronnen

Deventer Dagblad; Maandblad de Padvindster; Brieven van E.de Koning-Uden Masman; Boek bij afscheid van NPG 1947; Boek 100 jaar scouting in Overijssel; Boek pionieren en wrikken, de Pres.Steiingroep; Boek mijn jeugd in Diepenveen, Vera van Oyen; Boekje Herinneringen aan Mokuno 1947.

Eef in uniform bij de installatie van een van haar kleinkinderen. 1953

Tekening uit afscheid 1947: Koershoff, zomer 1941. Boerenbruid voor het insigne volksdansen. Eef speelt voor burgemeester.